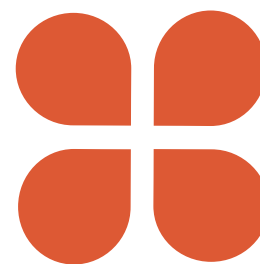

Vårda väl

Riksantikvarieämbetet april 2014

Eternit

Detta Vårda väl-blad riktar sig till privatpersoner med hus försedda med asbestcementplattor, ofta kallade "eternit". Eternit är en platta av cement, armerad med asbestfiber som uppfanns i slutet av 1800-talet. Syftet var att efterlikna skiffer för att användas som tak och väggbeklädnad.

Asbest är ett samlingsnamn på flera olika långfibriga mineraler som förekommer i naturen. Eterniten tillverkades genom att blanda 90 procent cement och 10 procent asbestfibrer med vatten till en gröt som sedan valsades ut, varpå man stansade ut plattorna till önskad storlek och form. Produkten fick namnet eternit efter latinets *aeternitās*, som betyder evighet. I Sverige började tillverkningen av eternit 1907 i Lomma, som sedan kom att bli den största fabriken. Det stora genombrottet för eterniten kom i samband med Stockholmsutställningen 1930. Asbestcementplattorna användes både som

*Många äldre hus kläddes in med asbestcementplattor efter andra världskriget. Bilden visar Orgelmuseet (ursprungligen byggt som en frikyrka), Vänge, Gotland.
Foto: Helena Duveborg.*

skyddande vägg- och takbeklädnad, framför allt på Västkusten, där havet och vindarna gick hårt åt träfasaderna. På 1950-talet kom de så kallade sidiplattorna, som i sin ytstruktur skulle efterlikna trä och som fanns med rak eller vågig underkant. Man tog även fram sinuskorrugerade (vågformade) takplattor, vilka kom att användas flitigt framför allt på industrilokaler och överloppsbyggnader.

Asbestcementplattor har fått många nedlåtande tillmälen som "torparkex" och "fattiglappar". Arbetarvillor i målad eternit, Gotland. Foto: Helen Simonsson, Riksantikvarieämbetet.

Idag betraktas eternit som ett mycket karakteristiskt tidsdokument. Kända byggnader med asbestcementplattor är bland annat Torslanda flygtorn och Villa Italienborg i Mölle.

När det på 1970-talet blev känt att asbest är hälsovådligt dalade dess popularitet. Asbest totalförbjöds i Sverige 1982.

Renovering

Att byta en eller flera plattor på sitt eternithus är ett enkelt ingrepp som de flesta kan klara av själva. Eftersom eternit innehåller asbestfibrer skall man dock vara försiktig vid hanteringen eller nedmonteringen av plattorna, så att inte asbesthaltigt damm uppstår. Det finns ett EU-direktiv som styr hur man får hantera asbest i Europa. Arbetsmiljöverket har föreskrifter om asbest. Allmänna råd samt föreskrifter om tillämpningen finns samlade i rapporten AFS 2006:1 som finns tillgänglig på internet.

Har man en skadad platta som måste bytas ut skall den vattenbegjutas först för att undvika att man exponeras för damm vid hanteringen. Vid vattenbegjutningen får man ofta en fuktig asbestinnehållande massa. Massan samlas upp i fuktigt skede i en tätförslutande förpackning (behållare, säck, container eller liknande). Märk förpackningen noggrant med information om att den innehåller asbest och lämna den på deponi för farligt avfall tillsammans med de trasiga plattorna. De skyddskläder som använts ska förpackas och deponeras på samma sätt.

Asbestcementplattor kom att användas både som tak- och väggbeklädnad och sågs som näst intill underhållsfritt. Detaljbild Orgelmuseet i Vänge. Foto: Helena Duvenborg

Närbild på omålad Sidiplatta som imiterar trä och tillverkades i formatet 400 x 200 mm. Foto: Helen Simonsson, Riksantikvarieämbetet.

Målat eternithus. Om man vill byta färg på sitt eternithus kan man använda sig av fasadfärg för KC-puts eller betong.
Foto: Helen Simonsson, Riksantikvarieämbetet.

Villa Italienborg 1909–1910, Mölle. Foto: Per Olof Forsberg (CC BY-SA).

Att hitta ersättningsmaterial för eternit är möjligt, då liknande plattor utan asbestfiber finns att tillgå. Asbestfibrerna har då ersatts med cellulosa fibrer och som marknadsnamn används fibercementplattor (ett exempel är Minerit). Utseendemässigt är skillnaden oftast inte så stor mellan gamla och nya plattor och om måtten på de nyköpta plattorna inte stämmer kan de sågas till rätt storlek.

Eternit tillverkades i flera olika kulörer. Om man vill byta färg på sitt eternithus kan man lämpligen måla med fasadfärg avsedd för KC-puts eller betong. Vid rengöring före målning rekommenderas målartvätt och mjuk borste. Vid rengöring med vatten används till exempel en vanlig trädgårdsslang, aldrig högtryckstvätt eftersom vattentrycket inte får vara för starkt.

Även vid rengöring skall alla lösa fibrer samlas ihop och massan läggas i en tät förslutande förpackning som lämnas till deponi tillsammans med den personliga skyddsutrustningen. Massan ska samlas ihop i en förpackning innan den torkar för att undvika att damm frigörs. För själva målningen behövs ingen speciell skyddsutrustning förutom handskar.

För mer utförlig information om asbest, läs mer vad som gäller vid hantering av asbest på Arbetsmiljöverkets hemsida www.av.se och i AFS 2006:1 - Asbest.

Litteratur och länkar

- Bjerking, S-E. 1978. *Ombyggnad. Hur bostadshusen byggdes 1880–1940*. Byggeforskningen, rapport R106:1978. Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm.
- Burström, P-G. 2001. *Byggnadsmaterial: Uppbyggnad, tillverkning och egenskaper*. Studentlitteratur, Lund.
- Clavensjö, B., Höjerdal, P. 1994. *Asbest i byggnader – så gör man. Åtgärder mot asbest i byggnader*. Byggeforskningsrådet, serie T18:1994. Arbetsmiljörådet, Stockholm.

Deponi av farligt avfall

I varje kommun finns det en återvinningsstation som tar emot eternitavfall. Kostnaden är cirka 1100 kr/ton.

Skyddsutrustning vid hantering av eternit

- Andningsmask typ halvmask med partikelfilter P3.
- Skyddsoverall med luva av engångstyp och tätslutande handskar.

Före rast och måltider ska skyddsutrustningen tas av utomhus och man ska tvätta sig mycket noga.

Detta blad ingår i en serie för råd om vård och förvaltning av kulturarvet.

Artikeln är licensierad med CC BY där inget annat anges.
www.creativecommons.se/om-cc/licenserna/

Riksantikvarieämbetet

Box 1114, 621 22 Visby

Tel: 08-5191 8000. Fax 08-66 07 284

E-post: vardaval@raa.se

www.raa.se